

3. T. H. Jensen and J. A. K. Larsen. The BRIC Countries. Mode of Access: [http://www.nationalbanken.dk/DNUK/Publications.nsf/1c326d7c6cdf6f66c1256c080048787c/e620f890a6185dc9c1256f7200310bb6/\\$FILE/kap03.html](http://www.nationalbanken.dk/DNUK/Publications.nsf/1c326d7c6cdf6f66c1256c080048787c/e620f890a6185dc9c1256f7200310bb6/$FILE/kap03.html)
4. The BRICS Report 2012.// Oxford University Press. Mode of Access: <http://www.bricsindia.in/brics-report.pdf>
5. Kern S. Global Financial Centers After The Crisis//Deutsche Bank Research. — 2010. — EU Monitor. — 12 p.
6. О. М. Мозговий, Т. Є. Оболенська, Т. В. Мусієць. Міжнародні фінанси // Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2005. — 557 с.
7. Квактун О.О., Дженкова В.І. Перспективи розвитку світових фінансових центрів // Економічний простір. — 2011. — №56/2.
8. Основы международных финансов: Учебник / За ред. О.И. Рогача. — К.: ВЦ «Київський університет», 2009.

Статтю подано до редакції 22.09.2012 р.

УДК 339.5

О.С. Чепіжко, аспірантка кафедри міжнародної торгівлі,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

ТЕНДЕНЦІЇ РЕГУЛЮВАННЯ СВІТОВОЇ ТОРГІВЛІ ПОСЛУГАМИ НА ГЛОБАЛЬНОМУ РІВНІ

АНОТАЦІЯ. У статті досліджено основні тенденції регулювання світової торгівлі послугами на глобальному рівні, розглянуто основні етапи розвитку міжнародної торговельної політики, сфокусовано увагу на дослідженні потенційних вигод від лібералізації торгівлі та більш щільного співробітництва в рамках торговельних угод.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: торговельна політика, міжнародна торгівля, торговельна угода, лібералізація, торгівля послугами, глобальна торговельна система, Світова організація торгівлі (СОТ), Генеральна угода про торгівлю послугами (ГАТС), регулювання, світовий ринок, глобалізація.

АННОТАЦИЯ. В статье исследованы основные тенденции регулирования всемирной торговли услугами на глобальном уровне, рассмотрены основные этапы развития международной торговой политики, сфокусировано внимание на исследовании потенциальных выгод от либерализации торговли и более тесного сотрудничества в рамках торговых соглашений.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: торговая политика, международная торговля, торговое соглашение, либерализация, торговля услугами, глобальная торговая система, Всемирная торговая организация (ВТО), Генеральное соглашение по торговле услугами (ГАТС), регулирование, мировой рынок, глобализация.

ANNOTATION. The article researches the main tendencies of world trade in services regulation at global level, examines main stages of international trade policy development, focuses on contributions that investigate potential gains from greater trade liberalization and more close cooperation through trade agreements.

KEYWORDS: trade policy, international trade, trade agreement, liberalization, trade in services, global trade system, World Trade Organization (WTO), General Agreement on Trade in Services (GATS), regulation, world market, globalization.

Актуальність теми. Сучасний процес світової торгівлі послугами демонструє важливий взаємозв'язок між торгівлею послугами та загальною картиною зростання показників продуктивності та промислового розвитку. Функціонування основних секторів надання послуг є життєво важливим фактором для зростання економіки і скорочення бідності. Основні види послуг, такі як фінансові, телекомунікаційні, транспортні послуги, впливають на виробничий потенціал інших секторів економіки. Освітні та медичні послуги безпосередньо впливають на добробут людей. Міжнародна торгівля у сфері послуг є динамічним визначним фактором процесу глобалізації, забезпечує нові можливості для країн.

Торгівля послугами є динамічною компонентою світової торгівлі. Сучасні досягнення у галузі інформаційних і телекомунікаційних технологій, у поєднанні із швидким розвитком технологій та глобальною експансією інтернету, трансформували торговельні характеристики послуг на новий рівень. Послуги відіграють важливу роль у виробництві товарів, а також є самостійним продуктом споживання.

Співпраця з адекватного регулювання міжнародної торгівлі на національному та міжнародному рівні є необхідною умовою для стабільного розвитку сектору послуг. Уряди мають застосовувати узгоджені дії щодо вдосконалення процесу регулювання міжнародної торгівлі, а також контролю виконання зобов'язань та подальшої лібералізації даної галузі міжнародними установами. Вдосконалення щодо проведення міжнародної торговельної політики у галузі послуг повинні бути спрямовані на усунення бар'єрів та створення механізмів для ефективного регулювання.

Постановка завдання. Метою даної статті є дослідження ключових питань, які стосуються еволюції та сучасного стану глобальної торговельної політики в галузі послуг та виявлення стратегій розвитку з метою лібералізації міжнародної торгівлі послугами.

Аналіз останніх досліджень. Розвиток міжнародної торгівлі досліджено у працях відомих економістів: А. Сміта, Д. Рікардо, Е. Хекшера, Б. Оліна, В. Леонтєва, М. Портера та ін. Питанням регулювання міжнародної торгівлі послугами та основним теоретичним засадам зовнішньоторговельної політики присвячені праці багатьох вчених, зокрема Л. Л. Антонюк, О. Г. Білоруса, І. В. Бурківського, А. С. Гальчинського, Д. Г. Лук'яненка, А. А. Мазаракі, Ю. В. Макагона, Т. М. Мельник, А. С. Філіпенка, Т. М. Циганкової та ін.

Теоретико-методологічні дослідження проблем регулювання світової торгівлі послугами посіли важливе місце в економічній науці. Проте в умовах розвитку ринкових відносин і подальшого загострення конкуренції на світових ринках послуг виникає потреба поглибленого вивчення аспектів формування, функціонування та розвитку глобальної торгової політики у галузі послуг.

Виклад основної частини. Дослідження теоретичних засад міжнародної торговельної політики у галузі послуг є доволі складним процесом через наявність ряду різноманітних причин проведення цієї політики урядами: досягнення політичного чи економічного домінування, ефективне використання сукупності факторів виробництва у кількісному та якісному співвідношенні, подолання несприятливих географічних чи кліматичних умов, задоволення певних вподобань або смаків, зниження вартості виробництва та досягнення інших стратегічних

цілей. Ці причини проведення торговельної політики не є новими та їх унікальна сутність еволюціонує протягом багатьох років.

Сучасні міжнародні правові угоди та торговельне законодавство впроваджують принципи дотримання умов вільної торгівлі, які стали наслідком постулатів політичної економічної думки вісімнадцятого століття. В процесі боротьби економістів міжнародників за визначення концепції регулювання міжнародної торгівлі науковці політологи та представники юридичних організацій мали справу з теорією, яка, очевидно, є аморфною і чия життєздатність неминуcho залежить від координації дій. Процеси вільної торгівлі та торгівлі на підставі взаємної вигоди щільно пов'язані із юридичними нормами, які супроводжують міжнародні торговельні відносини протягом багатьох століть.

Не дивлячись на те, що меркантилістська теорія торгівлі спирається на обмеження економічного та політичного впливу, подальші теорії смутно натякають як на вільну, так і на регульовану торгівлю, усвідомлюючи, що жодна теорія міжнародної торгівлі не дозволить всебічний неконтрольований потік товарів та послуг. Це розуміння лежить в основі сучасної теорії еквівалентної оптимальності, яка рішуче виступає проти врахування національного самовизначення та особистих інтересів, які мають негативний вплив на економіку інших країн.

Насправді, характер епохи завжди мав вплив на розвиток теорій торгівлі. Наприклад, у п'ятнадцятому, шістнадцятому і сімнадцятому століттях меркантилісти сприймали зовнішню торгівлю як торгівлю з нульовою сумою прибутку та висловлювали доводи на користь теорій торгівлі, які дозволяли максимізувати експорт та зменшити обсяг імпорту. Ця ідея не може вважатися повністю застарілою, оскільки велика кількість сучасних держав намагається враховувати парадигму меркантилістської теорії торгівлі. Меркантилізм набув популярності в епоху накопичення злитків та концентрації багатства, які мали вирішальне значення для військової потужності держави та контролю над крупними імперіями. Однак, із прогресом суспільства та критичного мислення стала очевидною непридатність політики концентрації багатства та розорення сусіда, як саморуйнівної політики торгівлі.

Французькі фізіократи вісімнадцятого століття швидко виявили недоліки жорсткого регулювання зовнішньої торгівлі і сформулювали теорію вільної конкуренції, яку британські економісти, такі як Адам Сміт, популяризували з метою впровадження вільної торгівлі, накопичення національних багатств та покращення національного добробуту. Фізіократи бачили дуже обмежену роль уряду в економічних транзакціях і вважали, що роль держави повинна бути значною мірою обмежена в межах надання суспільних благ, реалізації контрактів для ефективного функціонування ринків, а також суспільної оборони.

Широко відомий механізм «потоків цін і золотих монет» Давіда Юма піддав значній критиці меркантилістську теорію протекціонізму торгівлі. Надлишок грошей (дорогоцінних металів), на його думку, був марним і призводив до інфляції, тому що він спричиняв тиск на рівень внутрішніх цін, який змушував людей шукати більш дешеві товари (через інфляцію), що, в свою чергу, призводило до відтоку грошей (дорогоцінних металів). Крім того, буде спостерігатися зниження експортного потенціалу. Таким чином, країна не зможе постійно під-

тримувати позитивне сальдо торгового балансу та підтримувати надлишок грошей в обігу протягом тривалого періоду.

«Дослідження про природу та причини багатства націй» Адама Сміта [1] посилило хвилю вільної торгівлі в рамках теорії абсолютних переваг і пояснило значення праці та ефективності виробництва конкретних і послуг для забезпечення багатства народів.

Теорія вільної торгівлі мала широке визнання протягом багатьох років доки її фундаментальний принцип ефективності не було визнано недостатнім у дев'ятнадцятому столітті.

Хоча пояснення теорії вільної торгівлі було недостатнім, сама теорія продовжила існувати. У 1817 році Давід Рікардо запропонував застосовувати вільну торгівлю, засновану на теорії порівняльних переваг, яка використовує обмін навіть тоді, коли держава спеціалізується на виробництві багатьох видів товарів та послуг [2]. За таких умов зовнішня торгівля має сенс, якщо країна виробляє дешевший товар. Хаберлер обробив цю теорію і представив її у вартісному вираженні або у вигляді закону порівняльних витрат. Сучасні варіації даної теорії продовжують існувати у вигляді нових пропозицій для раціонального обґрунтування зовнішньої торгівлі. Яскравими прикладами цього є теорема забезпечення факторами виробництва та теорема про вирівнювання цін на виробничі фактори Хекшера—Оліна, парадокс Леонтьєва та процес глобалізації.

Розвиток науково-технічного прогресу призвів до формування нового напрямку теорії міжнародної торгівлі — неотехнологізму (засновник — Г. Хафбауер), згідно з яким зовнішньоторговельна політика спрямована на підтримку інноваційної діяльності, залучення сучасних технологій і розміщення на своїй території високотехнологічних виробництв.

Подальший розвиток концепцій міжнародної торгівлі пов'язаний з ідеєю вільної торгівлі, однак на практиці вона завжди супроводжувалася присутністю протекціоністських підходів. Тобто у зовнішньоторговельній політиці спостерігалися коливання то в бік більшої свободи, то в бік більшого її обмеження — залежно від циклів розвитку економіки (на стадіях спаду й кризи посилюється політика протекціонізму) та потреб захисту молодих перспективних галузей, пріоритетності забезпечення національних інтересів тощо [3].

Витоками регулювання міжнародної торгівлі вважаються переговори про створення Міжнародної торговельної організації (МТО) по закінченні Другої світової війни. Переговори про статут майбутньої організації були успішно завершені в Гавані 1948 р., проте вони не призвели до появи МТО, оскільки очікувалося, що Конгрес США відхилить ратифікацію цієї угоди. Тим часом, ще до завершення переговорів щодо МТО, в 1947 р. 23 країни — 12 індустріально розвинутих та 11 країн, що розвиваються, — досягли іншої угоди — про ГАТТ. Оскільки МТО так і не з'явилася на світ, ГАТТ виявилася єдиним конкретним результатом переговорів. Ця організація була створена з метою забезпечення міжнародної співпраці разом з ООН та її спеціалізованими установами, такими як МВФ і МБРР. Усі ці інститути мали сприяти отриманню максимально позитивного економічного і політичного ефекту такої співпраці [4].

У 1994 році в результаті проведення Уругвайського раунду Генеральної угоди з тарифів і торгівлі (ГАТТ) було створено Світову організацію торгівлі

(COT) [5], яка стала глобальною міжнародною торговою організацією із впровадження правил міжнародної торгівлі та розв'язання торговельних суперечок між її членами, які беруть участь у переговорах і зобов'язаннях щодо заохочення конкуренції та лібералізації міжнародної торгівлі товарами і послугами.

У січні 1995 року набула чинності Генеральна угода з торгівлі послугами (ГАТС) [6]. Ця угода була створена з метою розвитку багатосторонньої торговельної системи та лібералізації торгівлі у галузі послуг. У рамках ГАТС існує два типи зобов'язань: загальні зобов'язання, які поширюються на всіх членів та на всі сектори послуг, які підпадають під ГАТС, незалежно від того, чи були застосовані специфічні зобов'язання; та специфічні зобов'язання по секторам, стосовно доступу до ринку та національного режиму для секторів, які члени COT вирішили відкрити для міжнародної торгівлі.

Сучасна глобальна торгова політика як система багатосторонніх угод щодо застосування (або обмеження використання) інструментів, методів, правил, процесуальних механізмів регулювання міжнародного обміну товарами, послугами, об'єктами прав інтелектуальної власності формується на трьох взаємопов'язаних рівнях:

- національному (через торгові політики та переговорні позиції країн);
- наднаціональному (у зв'язку з реалізацією торгової політики інтеграційного угруповання і його позиції у багатосторонньому переговорному процесі);
- глобальному (як результат узгодження інтересів і переговорних позицій країн — членів COT і найбільш впливових регіональних інтеграційних угруповань, зокрема ЄС як окремого члена організації [7].

Захист галузі послуг відбувається шляхом застосування внутрішнього законодавства: положень, правил, процедур, рішень, адміністративних дій тощо. Не дивлячись на те, що такі заходи стосовно послуг не завжди принципово сфокусовані та торгівлі, існують випадки, коли вони безпосередньо спричиняють ефект обмеження процесу торгівлі послугами. ГАТС забезпечує основу для визначення заходів, які можуть спричиняти бар'єри для торгівлі послугами і, таким чином, надають підставу для застосування заходів щодо лібералізації торгівлі. Дискримінаційна політика, яка порушує національний режим і створює кількісні обмеження щодо доступу до ринку, постійно контролюється ГАТС і є предметом переговорів.

Лібералізація сектору послуг в Україні пов'язана із початком переговорів щодо приєднання до Світової організації торгівлі. Україна подала заявку на вступ до COT 30 листопада 1993 року. У період між 1993—2000 роками торгівля товарами була помітно лібералізована, але у галузі послуг було зроблено мало. Це становище змінилося у 2001 році, коли сприятлива політична ситуація 2001—2003 років дозволила прийняти понад 20 законів стосовно гармонізації національних норм і правил за вимогами COT.

У галузі торгівлі послугами урядом України було розроблено нові закони та прийняті нові поправки до вже діючих законів, які регулюють діяльність компаній теле- і радіомовлення, інформаційних агенств, банків і фінансових установ, компаній у сфері страхування, телекомунікацій та підприємницьких послуг. У 2006 році була прийнята поправка до закону «Про банки і банківську діяльність», яка дозволила іноземним банкам відкривати філії в Україні і спростила порядок відкриття банків і дочірніх компаній. Крім того, поправка чітко

визначила обставини, за яких Національний банк України може відхиляти заявки іноземних банків на започаткування їх діяльності в Україні. Ряд змін, які було внесено до закону про страхування, суттєво лібералізував цю галузь. У сфері професійних послуг було внесено поправки до законів «Про аудиторську діяльність» і «Про адвокатуру», що дозволило скасувати такий критерій, як національна приналежність агентів ринку.

Ці законодавчі ініціативи ввели рівні правила гри для іноземних і вітчизняних постачальників послуг, покращили доступ до ринків, зробили закони і правила більш прозорими. Однак, це глибоке дерегулювання стало не тільки результатом зовнішнього впливу, але й було проведено лише в секторах, що мають відношення до процесу вступу України до СОТ. Тому аналогічного прогресу не було досягнуто в таких важливих сегментах послуг як інфраструктура, комунальні послуги, транспорт, готельний і ресторанний бізнес. Це було викликано, в першу чергу, слабким попитом на легкий доступ до ринків з боку внутрішніх економічних агентів.

Дослідження Світового банку щодо стану торгівлі послугами в Україні протягом 2001—2007 років [8] свідчить про те, що лібералізація українського сектору послуг у цей період супроводжувалась збільшенням частки продукції, виробленої приватними та іноземними фірмами. Процес приватизації був обмежений через те, що до 2001 року більшість секторів послуг в Україні мали велику частку продукції, виробленої приватними фірмами, в тому числі понад 90 % продукції, виробленої приватними фірмами у сфері роздрібної торгівлі, секторах фінансових, страхових і бізнес-послуг. З іншого боку, комунальні послуги, послуги наземного транспорту та обслуговування транспорту в значній мірі належали державі. Період 2001—2007 років характеризувався збільшенням надходження прямих іноземних інвестицій у галузь послуг. У 2001 році 48 % від загального обсягу ПІП було спрямовано у промислове виробництво. До 2007 року частка ПІП в секторі послуг (без врахування комунальних послуг) досягла 53 %, тим часом як частка ПІП у промислове виробництво скоротилася до 30 %. У результаті цього частка надання послуг іноземними виробниками збільшилась майже в усіх секторах послуг від 5 % у 2001 році до 11 % у 2007 році.

Висновки. На сучасному етапі розвитку глобалізації та інтеграції процес лібералізації галузі торгівлі послугами — одне з основних потенційних джерел зростання добробуту населення. Такі важливі фактори, як продуктивність сектору послуг і торговельна політика, є виживими детермінантами обсягу торговельних потоків, розподілу торгівлі та зростання економіки в цілому.

Дослідження процесу еволюції торговельної політики свідчить про застосування принципів протекціонізму на етапах формування міжнародних відносин з подальшим розвитком ідей вільної торгівлі із присутністю протекціоністських підходів залежно від потреби захисту перспективних галузей і захисту національних інтересів.

Існує необхідність у співпраці з адекватного регулювання сектору послуг на національному, наднаціональному і глобальному рівнях. Узгодження дій, концентрація зусиль з метою розвитку та вдосконалення торговельної політики, проведення переговорів на двосторонньому, багатосторонньому та глобальному рівнях, усунення торговельних бар'єрів, створення механізмів для подальшої лібералізації — шлях до майбутнього процвітання даної галузі.

Література

1. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов. — М.: Эксмо, 2007. — (Серия: Антология экономической мысли) — 960 с.
2. Рикардо Д. Начала политической экономии и налогового обложения. — М.: Директ-Медиа, 2007. — 327 с.
3. Мазаракі А., Мельник Т. Зовнішньоторговельна політика: від меркантилізму до не-отехнологізму / А. Мазаракі, Т. Мельник // Товари і ринки. — 2010. — № 2. — С. 9—21.
4. Заблоцька Р.О. Регулювання в інституційній структурі міжнародної торгівлі / Р.О. Заблоцька // Вісник Донецького Університету, сер. В: Економіка і право. — 2008. — № 1. — С. 127—132.
5. Офіційний сайт Світової організації торгівлі — Режим доступу: www.wto.org
6. Генеральна угода про торгівлю послугами — Режим доступу http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=981_017
7. Циганкова Т., Солодковська Г. Сучасні коаліції та угруповання СОТ у формуванні глобальної торгової політики / Т. Циганкова, Г. Солодковська // Міжнародна економічна політика. — 2011. — № 12—13. — С. 22—40.
8. Shepotylo O., Vakhitov V. Services Liberalization and Productivity of Manufacturing Firms. Evidence from Ukraine. — Policy Research Working Paper 5944. — The World Bank. — 2012. — 42 p.

Статтю подано до редакції 29.09.2012 р.

УДК 336.645.1

І.Б. Чичкало-Кондрацька, д-р екон. наук, доцент,
Ю.М. Попова, канд. екон. наук, доцент
 Кафедри міжнародної економіки,
 Полтавський національний технічний
 університет імені Юрія Кондратюка

ПРОЕКТНЕ ФІНАНСУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ МІЖНАРОДНОЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

АНОТАЦІЯ. Здійснено аналітичний огляд наукових підходів до дефініції «проектне фінансування», визначено його сутність та значення у реалізації інвестиційних проектів. Установлено, що проектне фінансування є дієвим інструментом міжнародної інвестиційної діяльності.

Ключові слова: проектне фінансування, міжнародна інвестиційна діяльність, інвестиційний проект, міжнародний ринок кредитних капіталів.

АННОТАЦИЯ. Осуществлен аналитический обзор научных подходов к дефиниции «проектное финансирование», определена его сущность и значение в реализации инвестиционных проектов. Установлено, что проектное финансирование является действенным инструментом международной инвестиционной деятельности.

Ключевые слова: проектное финансирование, международная инвестиционная деятельность, инвестиционный проект, международный рынок кредитных капиталов.

SUMMARY. Analytical review of scientific approaches to the definition of «project financing», defined its essence and meaning in investment projects. Established that project financing is an effective instrument of international investment.

Keywords: project finance, international investment, investment project, the international credit market capital.